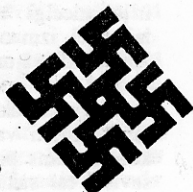

SIDRABENE

Raksti Zemgales senatnei, 11991. gada Rudzu mēnesī, pirmais laidiens.

Atskaņu hronika Sidrabenes pēdējās dienas

11423. Kad nodegusi līdz pamatam
Bij Rakes pils, kā lasījām,
Vēl Sidrabenes pils palikās,
Kas arī Zemgalē atradās.
Tur mita varoņu daudz brašu.
Tik jāklīkst tam caur mežu plašu,
Kas jāt vai iet pie viņiem trauc.

11430. Bij darijuši gana daudz
Līdz šim tie jauna kristīgiem
Par īgnām Dieva bruņiniekiem
Nu tie šai pilij virsū māsās,
Vai agri jāt, vai vēlū nāsās
Darbs neapnika tiem vai kāds
Par lielu nebija ūdens nekāds,

Vai gaiss bij dzestrš,
Vai silts un maigs,
Kāds arī negadījās laiks,
Ja jāt tie bija nolēmuši,
11440. Neviena netika taupījuši
No tiem, kas viņiem padoti,
Kam pienākumu pildīt bij.
Vai kara kalps, vai leiman's kāds,
Tie devās līdz, jo likums bij tāds.
Arī Rīgas biskaps neatlaidās:
Viņš bieži laudis sūtīja gaitās.
Ar savu pulku sanākt trauca
Tāpat ar kurši, kad tos sauca,
Vai brāļi rīkot vēlējās;

11450. To darīt viņiem pienācās.
Tā tika vāks dažs pulks, kas gāja
Prom Sidrabenē; brāļi jāja
Un lielu postu darija.
To pilsētu degam redzēja
Daudz biežāk, nekā tiem patikās.
Kas pili pie laika neglābās,
Tos sagūstīja, vai nosita.
Tur zemgaļus gaužamies dzirdēja,
To pašu dziesmu tie dziedāja še,
Ko dziedāja Raktē un Dobeļē.
11460. Noskumuši viņi bija,
Ka bieži to mantas atņēma.

Atrasta Sidrabene ?!

Sidrabenes vārds (rakstos parasti Sidobre) senajās hronikās uz brīdi parādās sakarā ar 1289. – 1290. gada notikumiem, kad noslēdzās zemgaļu brīvības cīņas. Pils meklējumi nav bagāti ar variantiem, līdz šim pieļautas ir divas iespējas. Viena no tām bija E. Brastiņa izvirzītais Incēnu pilskalns, kurš tagad viennozīmīgi ir atzīts par Dobi. Otrs, senākais, ir A. Bilenšteina atzinums par tās pastāvēšanu kādā noraktā uzkalniņā pie Joniškumiem. Šovasar tika organizēta izpētes grupa, kas, balstoties uz M. Atgāža vadīto arheoloģijas ekspedīciju Bauskas Čunkānos, veica Viduszemgales pilskalnu apsekošanu. Darba gaitā tika analizētas hroniku un seno dokumentu skopās ziņas, to dati salīdzināti ar pilskalnu izvietojumu dabā.

Meklējumi šai apvidū apstājās pie Silenes Augstā kalna, vienīgā lielā zemgaļu pilskalna, par kura senatni nav īstas skaidrības. Parasti pilskalnam piedēvē Silenes vārdu, lai gan šādas pils nosaukums nav nevienā hronikā. Silene kopā ar Žagari ir minētas vienīgi zemju dalīšanas dokumentos, kur ar šiem vārdiem apzīmēti senās Zemgales novadi. Šis apgalvojums gan nav īsti drošs, jo iespējams, ka tie zemes dalīšanas dokumenta pārnesti no pilsvārdiem, un otrādi – Atskaņu hronikā zemāk minētie pili nosaukumi sākotnēji varēja būt attiecināmi uz novadiem, par ko liecina šo vārdu lietošana mūsdienās. Protams, šāda divkārša kļūdišanās iespēja rakstu avotos ir hipotētisks pieņēmums, kura pierādīšanai vajadzīga seno nosaukumu arheolingvistiska analīze. Vadoties no blakus esošās Žagares piemēra, zinām, ka šeit agrāk atradusies Rakes pils, šī novada galvenais nocietinājums, kuras vārds tagad ir zudis, – aizstāts ar seno apvidus nosaukumu. Starp citu, arī ar Rakes lokalizāciju ir bijušas lielas neskaidrības, jo Žvelgaļu pilskalnā parasti novietoja mistisko Žagares pili. Vispēdīgi pili meklēja Raktuves kapsētas kalnā, kas atrodas Svētes labajā krastā, iepreti istajam pilskalnam, kas radīja grūti izskaidrojamas pretrunas šai jautājumā. Turpinot meklējumus loģiski būtu jāpieļauj arī tāds variants, ka Silenes novada pilij varēja pastāvēt cits nosaukums. Atskaņu hronikā kopā ar Dobeles, Tērvetes un Rakes pilīm parasti tiek minēta arī Sidabre. Zīmīgi arī tas, ka nosauktie pēdējie divi pilskalni un Silenes Augstais kalns dabā veido kompaktu Viduszemgales nocietinājumu grupu. Tāpēc pilnīgi pamatots ir jautājums, vai Silenes Augstais kalns nav tā pati meklētā

Sidrabenes pilsvieta?

Apskatot pašu pilskalnu jāatzīmē, ka tas ir klasisks zemgaļu nocietinājums, izmēros tikai nedaudz mazāks par Tērvetes un Rakes pilīm, novietots gar Lietuvas robežu izstiepta mežu masīva vidū. Jelgavas virzienā vēl tagad saglabājusies Zemgalei salīdzinoši augsta mežainība, kas liecina, ka tagadējā Vilces pagasta teritorijā klāja liels mežs. Tas saskan ar hronikas ziņām, ka no Jelgavas jānot vāciešiem nācās šķērsot plašu mežu (Atskaņu hronika - 11235, 11437, 11505). Par labu Sidrabenei Augstajā kalnā liecina arī tas, ka vācieši visos trīs gadījumos uz šejieni dodas tieši no Jelgavas, celjā nav minēta neviena cita zemgaļu apdzīvota vieta. Raktē turpretim nonāk jānot caur Tērveti (8040-50), kas vēlreiz apliecina, ka šis pils novietošana Žagārē ir pareiza. Senais ceļš no Jelgavas uz Sidrabeni gājis gar Svētes krastu, un saglabāties pašlaik kā Mūrmuižas-Jelgavas lielceļš.

Svarīgus faktus jautājuma risinājumā dod priekšpils apskate, kuru konstatēt iespējams pēc melnās deguma kārtas. Rūpīgi apsekojot pils apkārtni, nācām pie slēdziena, ka priekšpils sadalās divās daļās. Pirmā no tām stiepjas uz austrumiem mežā pa kalna muguru, kuras galā to norobežo izplūdušas vaļņu kontūras, bet ziemeļos un dienvidos stāva kalna mala. Otra pils sētas daļa novietojas pie paša pilskalna, no ziemeļiem un austrumiem to norobežo neliels grāvis, kurš pretējās malās nav pabeigts. Atskaņu hronika (11338) zin stāstīt, ka Sidrabenes pils sēta pēc kārtējās nodedzināšanas uzcelta citā vietā. Acīmredzot sākotnējā priekšpils bija izvietojusies plašā teritorijā austrumos no pils, bet vēlāk koncentrēta pie paša kalna. Zīmīga liecība ir tās nepabeigtie nocietinājumi rietumu un dienvidu pusē, kas norāda uz liktenīgo 1290. gadu.

Bez tam Sidrabes un Rakes kalnu vārdus min 1426. gada Lietuvas un ordeņa robežlīgums, kur abi kalpo par robežas piesaistes punktiem. Ieskatoties kartē redzam, ka caur laikiem šī robeža maz mainījusies, gar Rukuižas upi, Sutiņu-Ballas purvu un Svēti tā arī tagad no Silenes Augstā kalna stiepjas līdz Žagarei. Līdz ar to Jonišķu pilskalns kā iespējama Sidrabenes pilsvieta atkrit, jo atrodas dziļi Lietuvas Zemgalē, kuru vāciešiem tā arī pakļaut neizdevās. Rodas sajūta, ka A. Bilenšteins, novietojot Sidrabeni Jonišķu pilskalnā un Rakti Žagares Raktuves kalnā, nezināja kādi izskatījās vēlā dzelzs laikmeta zemgaļu pilskalni vai arī nebija šos kalnus dabā redzējis. Abus šos kalnus vispār ir grūti nosaukt par pilskalniem, šeit nav konstatējamas jebkādas nocietinājumu pazīmes, arī to augstums

ir ļoti niecīgs. Visticamāk cilvēki šeit būs dzīvojuši agrajā dzelzs laikmetā, izmantojot tos kā nocietinātas dzimtas apmetnes. Katrā ziņā salīdzinājums ar 13. gadsimta nocietinājumiem būtu diletanta cienīgs piemērs, jo hronikās lasām, kā tūkstošos skaitāmi vācu karapulki vairākkārt aplenc šīs pils, nogalinot simtiem to aizstāvju, tāpat minēti vaļņi, nolaižamie tilti. Nekas tāds nav ne tikai konstatējams pie šiem pauguriem, bet pat grūti iedomājams. It sevišķi tas sakāms par Jonišķu pilskalnu, kurš ar otru, lielāku kalniņu vienīgi ir pauguri desmitiem kilometru plašā līdzenumā. Tāpēc šķiet, ka senatnē tie tikuši mākslīgi izveidoti. Norakšanai bijis paredzēts lielākais, par pilskalnu sauktais uzkalniņš, kurš tiešām atgādina nelielu nocietinājumu, kādēļ arī racēji izšķīrās par zemāko pauguru, kuru tagad mēdz uzdot par Sidrabeni. Izrakumi šai kalniņa atlikušajā daļā nedeva būtiskus rezultātus, un tā apkārtnē nav nekādas priekšpils pazīmes. Līdz ar to šai vietā meklēt vēsturisko Sidrabes pili nav nopietni, un atliek vienīgi to novietot Silenes Augstajā kalnā.

Nobeigumā jāuzsver, ka ar šo rakstu Sidrabenes atrašanās vietas jautājuma problēmas nav izsmeltas, šeit ir izklāstīta vienīgi visticamākais risinājums, kura galīgs pierādījums varētu tikt veikts tuvākā nākotnē.

G. Skutāns.

Ar paceltiem šķēpiem

Ja seno zemgaļu neatkarības cīņas atceroties gribat sedlos kāpt, lai no Raktes uz Sileni un tālāk uz Tērveti jātu un senās cīņas gara acīm atsauktu, Jums pirmām kārtām gādājams vairogs un šķēps. Vairogs Jūs sargās no tautiskām nīrgām, bet pēc vairogu krāsām varēsiet pazīt savējos. Bet bez šķēpa grūti aizstāvēties pret tiem, kas posta zaļo Zemgali, kas kāri skatās uz mūsu zemi, to pakļaut un samīt vēlēdamies. Šķēps allaž sniedz tālāk kā zobens. Ne katram karavīram bija zobens, bet bez šķēpa viņš nebija karavīrs.

Šķēps — viens no senākajiem ieročiem. Tā sākumi meklējami akmens laikmetā. Tā pirmveids — asināta nūja — miets. Šķēpa smaili vēlāk pilnveidoja, nodrošinot ar kaula, krama, bronzas un visbeidzot ar dzelzs šķēpu galiem.

Senā Latvijā kopš mūsu ēras sākuma (sevišķi sākot no 2. — 3. gadsimta, kad bija apgūta dzelzs ieguve no vietējās purva rūdas) vīriešu apbedījumos parādas dzelzs šķēpi. Katrā novadā ir īpatnības nevien šķēpu formas ziņā, bet arī to izmantošanas paražās.

Pakāpeniski mainās dzelzs šķēpu galu formas. Līdz 6. gadsimtam tos allaž darina ar uzmavu. Vēlāk — ar šķēpa kā metamā ieroča plašāku pielietojumu — līdztekus izmanto šķēpu, kuram uzmava aizstāta ar iedzītni. Šķēpa asmens daļas kontūra ir rombveidīga vai (visbiežāk) — lapas veida. Tādēļ arheologi šo šķēpa daļu dēvē par lapu. Taču jau agrajā dzelzs laikmetā (2. — 4. gs.) pazīstami atsevišķi uzmavas šķēpi ar atskabargām (atkarpēm). Šēļu ap-

dzīvotās zemēs 6. — 8. gs. iedzītna šķēpi ar atkarpēm ir ļoti iecienīti. Kāda cita, vieglāka atskabargaino šķēpu forma lietota vēl 11. — 14. gs. Kurzemē. Šķēpa attīstība iet pa efektīgas, izturīgas formas meklējumu ceļu, cenšoties pārvarēt sava laika aizsardzības apbruņojumu. Rūpējas par iekātojuma drošību un stabilitāti, bet tajā pašā laikā — izgatavošanas lētumu. Visbeidzot kopš 10. gs. izplatās damascēti šķēpi un šķēpi, kuru uzmavas rotātas ar sudraba inkrustāciju un platejumu. Pedējie uzskatāmi par prestiža vai parādes ieročiem.

Šķēps bija duramais vai metamais ierocis. To izmantoja arī medībās. Tuvojoties ienaidniekam notika organizēta šķēpa mešana ("meta šķēpus kā lietus gāzes"). Ar izstieptiem šķēpiem bija iespējams turēt pretinieku distancē. Ar mēģinājumu ievainot pretinieku ar šķēpu vai arī trāpot vairogā to saistīs un atvilkst sākas tuvcīņa, kurā šķēpu kāti bieži tika atcirsti un bija vajadzīgi rezerves šķēpi. Nevar teikt, ka Tērvetes pilskalna izrakumos iegūto šķēpu kolekcija būtu sevišķi liela (ja neskaita mazos, mešanai lietotos šķēpus), bet tā ir interesanta ar sīvajās cīņās atlaupītām šķēpu smailēm un to fragmentiem, bojātām uzmavām.

Šķēps kalpoja arī kā kara karoga kāts. Ar tā kustību bija iespējams saskaņot kaujas darbību.

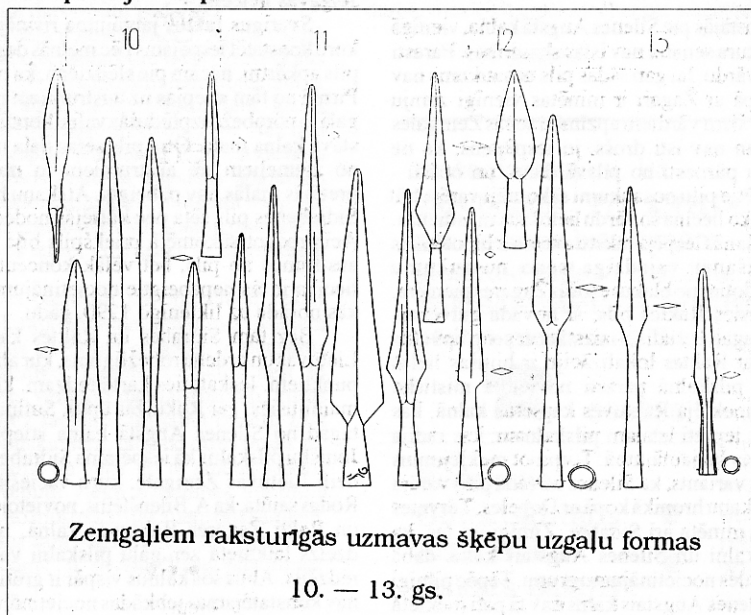
Šķēpus (visbiežāk — daļu no trofejās iegūtiem) pēc sekmīgas kaujas ziedoja kā pateicību dieviem (Zvārdes Kokmuižas I un II depozi, kuri datējami ap 500. gadu). Šķēpus nosūtīja pretiniekiem slēdzot mieru, bet pretinieka klātbūtnē demonstratīvi meta viņa daļā pieteicot karu. Ar šķēpa palīdzību lozēja izzinot dievu gribu. Šķēps kā svarīgs un apgarots ierocis pavada seno zemgaļu karavīru arī Aizsaules ceļos. Veicot izrakumus stipri postītajā Bauskas Dreņģeru — Čunkānu kapulaukā (8. — 11. gs.), kurā šogad kā brīvprātīgi talcinieki strādāja arī folkloras kopas dalībnieki Ginta un Oskara protekcijā, ir iegūti bagātīgs materiāls par šo ieroču veidu un ar tiem saistītajām paražām. Arī šeit Austrumlatvijas iedzīvotāju (latgaļu un sēļu) iespaidā ieviešas iedzītna šķēpi, tomēr dominējošie paliek šķēpi ar uzmavu.

Agrajā dzelzs laikmetā (2. — 4. gs.) Zemgalē (piemēram Iles Gailišu uzkalniņkapos) viens vai divi šķēpi novietoti līdzās šķirstam uz zemes, pēc tam uzberot zemes un veidojot lēzenu uzkalniņu. Šajos gadsimtos šķēpus novieto dažreiz galvgali, citreiz kājgali. Turpretim Dreņģeros — Čunkānos, līdzējā kapulaukā (8. — 11. gs.), kur mirušie guldīti 30 — 40 cm dziļās bedrēs, šķēpi likti tikai pie galvas ar kātu līdztekus augumam. Smaile parasti līdzināta ar pakausi.

Šķēpa gals (šķēpa smailis) atrodas galvaskausa

augstākā punkta līmenī vai arī nedaudz zemāk par to. Šķēpam dažkārt (parasti apakšpusē) ir koka šķiedras vai auduma pierūsējums, bet nekad tam nav bijusi saskare ar kauliem.

Jāsecina, ka 8. — 9. gs. šķēps dots līdzī kāpā novietojot to kapa bedres malā starpvienkoča zārku un kapa bedres malu. Dažkārt (parasti tad, kad kāpā doti un līdzās nolikti vairāki šķēpi) bedres malā itkā veidota neliela pakāpīte šķēpu novietošanai. Ja līdzī dod vairākus šķēpus, tad garākais novietots tuvāk ķer-

10. — 13. gs.

menim. Ja uzmavas šķēps likts kopā ar iedzītna šķēpu, tad pirmais kā svarīgākais vienmēr tuvāk aizgājējam. Parasti šķēpi atrodas labajā pusē, tomēr izņēmumi ir diezgan bieži un varam secināt, ka "kreilības" procents nav bijis mazais.

8. — 9. gs. izņēmuma kārtā vienu šķēpu liek kapā arī zēniem, taču ne agrāk kā 10 — 12 gadu vecumu sasniegušiem. Pieaugušiem vīriešiem parasti doti divi šķēpi. Vecākiem vīriem (ap 50 gadu) — viens šķēps. Invaldiem šķēpu kapā neliek. Izciliem, bagātiem karavīriem izņēmuma kārtā dod 3 vai 5 šķēpus. Pieci šķēpi vienā kapā Baltijā zināmi tikai zemgaļu un zemaišu apdzīvotajā teritorijā. Vienā gadījumā — zemgaļu 9. gs. apbedījumā Jauneikai kapulaukā, kurš 7 km uz rietumiem Jānišķes, Sidrabes (Sidabres) upes krastā, pāris kilometrus no tās vietas, kur vairums vēsturnieku lokalizē Sidrabenes pilskalnu, kurš pārpratumu dēļ vēlāk noraksts granti.

Drenģeru — Čunkānu kapulaukā tādi neparasti ir 241. un 209. kaps. 241. kapā, kas datējams ap 800. gadu, līdzoti 5 uzmavas šķēpi, šaurasmens cirvis, kaujas nazis (tsais, platais vienasmens zobens), josta ar bronzas apkalumiem, ar bronzas spirālītēm un gredzentiņiem rotāta cepure, kaklarīnķis, stopa sakta, karavīra aproce. Šī kapa galvgali, starprindā, perpendikulāri pārējiem apbedījumiem (ar galvu dienvidrietumos) guldīta sieviete, it kā atzīmējot šī karavīra izcilo stāvokli. Sieviete kapā līdzdota sirpjveida nazis, ilens un divas bronzas trijstūradatas. Postītajā 209. kapā, kurā likti divi uzmavas un trīs iedzītna šķēpi, kājgali virs apakšstilbiem novietots īpatns dzeramais rags ar bronzas apkalumiem, bet bez uzgala. Varbūt tā bijusi kara taure? Tā mums asociējas ar V. Plūdoņa "Mežotnes tauri": "Mežotnes taure, kas zemgaļus sauca cīņā pret naidnieku bariem ...".

10. — 11. gadsimta mīļā parādas garāki un cīņai pret bruņās tērptiem pretiniekiem piemēroti šķēpi. Drenģeros — Čunkānos atrasts viens no garākajiem Latvijas šķēpiem (60,3 cm). Lielāka uzmanība tiek pievērsta šķēpu kvalitātei. Trīs Drenģeru — Čunkānu kapulaukā atrastie šķēpi, kuru uzmavas ir inkrustētas ar sudrabu, ir ievesti no Skandināvijas.

Neraugoties uz latgaļiem radniecīgo cilšu ieplūšanu Bauskas apkārtnē 9. — 10. gs un iekšējām cīņām, kurās, kā to konstatējuši antropologi G. Gerhards un R. Denisova, dolihokrānam platsejainam antropoloģiskajam tipam piederīgie vīrieši guvuši pārsvaru pār zemgaļiem raksturīgajiem šaursejainajiem iedzīvotājiem, zemgaliskās īpatnības parāžas un materiālā kultūrā ievērojamā mērā saglabājas. Atšķirībā no latgaļu un sēļu apbedīšanas parāžas (šķēps pie kājām) zemgaļu īpatnība — šķēps līdzās galvai — saglabājas. Tā mums tēlojas kā parādes stāja, kā zemgaļu vīri aiziet Aizsaules ceļos. Ar paceltiem šķēpiem. Šķiet, ka tā viņi aizgāja arī no Tērvetes un Dobeles uz Rakti un Sidrabi.

Un tā Jums jāpārnāk!
Māris Atgāzis

Seno zemgaļu sabiedrība

Līdz mums ir nonākušas salīdzinoši sīkas ziņas par zemgaļu izcīnītām kaujām, pārdzīvotiem krustnešu iebrukumiem, taču senās hronikas gandrīz neko nestāsta par šīs tautas ikdienas dzīvi, savstarpējām attiecībām. Vairums mūsdienu senatnes pētnieku ir centušies, vadoties pēc kaimiņu zemju tā laiku paraugiem, iztēloties Zemgali kā valstisku veidojumu, kurā sākusi jau veidoties šķiru sabiedrība ar valdošo virslāni - valdniekiem, labiešiem, bajāriem. Diemžēl senajos rakstu avotos mēs neko tādu neatrodam. Gluži otrādi, visi fakti norāda par eiropiešu senas sabiedrības

formas - tautas demokrātijas (arī tā dēvētā militārā demokrātijā) stabilu pastāvēšanu.

Visos Zemgales dalīšanas dokumentos parādās tikai novadu vārdi - Tērvete, Dobe, Upmale, Silene, nav ne mazākās norādes par kaut kāda valdnieka eksistenci, tā zemes īpašumu. Katrs šāds novads ir patstāvīga reģionāla vienība, teritoriāla kopiena, senās dzimts iekārtas vēsturiskās attīstības veidojums. Senais novads apvienoja viena apgabālā izvietotās zemgaļu sētas, balstoties uz līdztiesīgas savienības principiem. Galvenā nozīme šādai savienībai bija kara gadījumos, kad sekmīgi aizstāvēties pret ienaidnieku varēja tikai ar kopīgiem spēkiem. Tāpat būtisks uzdevums bija pīļu celtniecība, kurās visa kopiena patvērās ienaidnieka iebrukumu laikā.

Novada augstākā lēmējvara bija tautas sapulces rokās, kuras pilntiesīgi dalībnieki bija visi ieročus nest spējīgie vīrieši, kuri dalījās vairākās kārtās. Galveno no tām veidoja ciltis vecākie, kas pamatā bija dzīvē daudz pieredzējuši vīri, kuru rokās koncentrējās tautas izpildvara. Vajadzības gadījumā tie lēmumus varēja pieņemt arī savā atsevišķā sapulcē, dažādiem tiem varēja izpildīt arī reliģiskus pienākumus. Visplašāko slāni veidoja vidēja vecuma vīrieši, kas ikdienas dzīvē bija vienkārši zemkopji, bet kara laikā veidoja ciltis brīvprātīgo zemessardzi. Labākie karavīri no viņu vidus tika ievēlēti par kara vadoniem, kuru spilgts piemērs ir hronikas minētie Viesturs un Namejs. Iespējams arī, ka jaunieši bija nodalījušies savā vecuma grupā, kuru ikdienas uzdevums bija apgūt un pilnveidot dzīves iemaņas, bet kara laikā veikt izlūku, sargu un ziņnešu pienākumus.

Tads vispārīgos vilcienos varētu būt mūsu senču dzīves izkārtojuma modelis, pie kura izdevas nonākt analizējot senos rakstu avotus, ieskatoties citu kaimiņu tautu senatnē. Svarīgus izejmateriālus dod arheoloģiskie izrakumi zemgaļu kapulaukos, no kuriem kā nozīmīgākais minams Čunkāni- Drenģeri, kur pēc līdz dotā piedevu daudzumu un sastāva, kaulu vecuma varam spriest pie kādas kārtas piederējis katrs zemgalis.

R. Zariņš

Kādi bija senie zemgalieši

Bezgala daudz ir runāts par Zemgales neatkarības cīņām, varenajiem pilskalniem, taču vismazāk ir dzirdēts par to kā izskatījās pati šī senā ciltis. Vienīgais zemgaļu un arī vispār senā latvieša attēls ir "Tērvetes stabulnieks". Tajā redzama spēcīga vīrieša seja ar taisnu degunu un kupliem matiem. Jāsaka, ka šīs pazīmes ir gaužām pieticīgas, lai gūtu skaidru priekšstatu par mūsu senču izskatu, tāpēc būtu jāizmanto antropoloģija — zinātne par cilvēku, tautu izcelšanos un veidošanos. Arheoloģiskajos izrakumos zemgaļu kapulaukos ir iegūti pietiekoši daudz labi saglabājušies kauli, no kuriem antropoloģiskā tipa noteikšanai izmanto galvenokārt galvaskausus. Pētījumi liecina, ka zemgaļiem bija raksturīgi divi, ģenētiski radniecīgi, antropoloģiskie tipi — šaursejainais masīvais un platsejainais masīvais. Tie atzīmējami kā arhaiski ziemeļeuropeīdās rases pamattipi.

Tiem raksturīgs garš un šaurs, bet spēcīgi veidots, lielu izmēru galvaskauss, augsta, labi profilēta seja, izliekts deguns. Spriežot pēc šo tipu mūsdienu pēctečiem, tad tiem izteikta depigmentācija, gaiši, blondi vai linu balti mati, zilas acis. Pēc ķermeņa garu kaulu mērījumiem vadoties, tie visi bija liela, pat milzīga auguma, vairumā to vidējais augums variēja 174 - 182 cm robežās. Jāatzīmē, ka arī latgaļiem pamatā ir abi šie tūvie tipi, un jādoda, ka arī kuršiem, kuriem kauli nesaglabājās mirušo sadedzināšanas dēļ.

Masīvais ziemeļeuropeīdais tips raksturīgs jau mezolīta mednieku ciltīm, kas ienāca tūlīt pēc ledus segas atkāpšanās. Jādoda, ka vēlākās baltu tautas ir to ģenētiskie pēcteči. Atsevišķi izdalās austrumlietuvieši un tiem radniecīgie sēļi, kuri veidojušies minētajiem baltu rases tipiem sajaucoties ar dienvideuropeīdās izcelsmes ienācējiem pirms gandrīz 2 tūk. gadu. Atšķirībā no

baltiem tiem bija tumšāka pigmentācija, gracils – neliela izmēra galvaskauss, melni mati un b. inas acis, mazāks augums. Dienvidos tas bija raksturīgs trāķiešiem, vēlāk arī daļai slāvu. Šis pats tips dominēja arī lībiešos, kas veidojās ienācējiem sajaucoties ar vietējam somu – ugru ciltīm, kuras tūrā veidā saglabāja savu antropoloģisko tipu Austrumlatvijā, iekļaudamies starp šejienes latviešu kopienām. Atgriežoties pie zemgaļiem, jāsaka, ka šie zemgaļi abi tipi ir pamatā mūsdienu Zemgales latviešiem. šaursejainais variants vairāk zemes austrumos, bet platsejainais rietumos. Tāpēc jāatzīst, ka uzskats par visu zemgaļu aiziešanu uz Lietuvu ir maldīgs. Aizgāja tikai neliela daļa no Dobeles, Tērvetes, Rakties un Sidrabenes novadiem, lielākā daļa palika uz vietas, tādējādi saglabājot mūsu tautas genofondu cauri gadsimtiem.

G.Skutāns.

Vai tiks celta senču pils?

Jāsaka, ka šāds jautājums moka jau kuro senatnes pētnieku paaudzi, tā arī palikdams nepiepildāma sapņa līmenī. Katru reizi mēģinot darīt kaut lietas labā, paceļas neskaitamas problēmas, kā un no kā, par ko un ar ko, un galvenais – kur to celt. Ja ir atrasts šāda goda cienīgs kalns, tad parasti trūkst naudas, ja ir dabūjami kokmateriāli, tad visbiežāk pietrūkst padoma un tādā garā līdz bezgalībai. Viens no pirmajiem sekmīgajiem pasākumiem šai jomā bija pils maketa uzcelšana Brīvdabas muzejā, kurš vēlāk sociālisma apstākļos tika atzīts par vēsturiski un politiski neuzticamu, un līdz ar to likvidējams. Padomju perioda beigās ir bijis nopietns nodoms sākt celtniecības darbus Jersikā, kur par valdnieku bijis kāds Vsevolods, kas pašreizējos nacionālisma uzplūdu laikos pārdēvējis par istenu latvieti Visvaldi. Jāatzīmē, ka šai gadījumā dēļi esot jau bijuši sazāgāti kolhoza gateri, un problēmas radušās vienīgi ar naglošanas darbiem, jo kā apgalvojumu arheologi naglu pielietošana māju celtniecībā izplatās tikai ar 20. gadsimta vidu. Taču kļūdīties ir cilvēci, un pie tam ar arheologiem ir tāpat kā ar sievietēm, nekad neko nevar zināt, tā kā mums tomēr ir zināmas cerības redzēt no senatnes dzelmēm iznirušo Visvalža -Vsevoloda rezidenci. Nauda pils celšanai ir ziedota arī Kultūras fondam - vairāk kā 600 rubļu, nav tikai skaidrs kad un kur sāksies celtniecības darbi.

Savdabīgs pils atjaunošanas darbu entuziasma mocekļis ir Tērvetes pilskalns, kuru ieraugot ikvienam rodas vēlēšanās iztēloties sevi pils aizstāvja lomā, un šī sapņa piepildīšanās kavē tīrais sūkmis, nelieli celtniecības darbi. Parasti šādu darbu soli ved uz tuvējo Tērvetes mežniecību pēc kokmateriāliem, kur saņemusi izsmelošu informāciju par darbu apjomu tie parasti bez pēdām pazūd. Kā stāsta virsmēžinis Visvaldis Banzīšs, ciemiņi ir bijis tik daudz, ka atlicis katram no viņiem pils celtniecībā izdarīt pa vienam cirtienam, un darbs būtu padarīts.

Uz nopietna restaurācijas ceļa ir nostājusies J. Apala vadītā brigāde Āraišu ezerpili, kur uzcelts pašlaik jau ievērojams skaits būdiņu. Nav skaidrs vienīgi vai atjaunojamajam objektam ir pilskalna pazīmes, vizuāli tas atgādina apdzīvotu vietu, kādas lielā skaitā sastopamas aiz Latvijas austrumu robežām. Bez tam nav arī droši zināms vai ezerpils iemītnieki bija latviešiem radniecīgi, jo vēlākos gadsimtos šejienes kapsētās apglabāto galvaskausi ir ar aizdomīgi plakanām sejām un maķenīt ieslīpām acīm. Kas zina vai šeit nav ieperinājušies kādi igauņu priekšteču radinieki, kas paplašinot dzīves telpu, virzījušies uz dienvidiem dibināt savas kolonijas.

Pēc īsa padarītā pārskata pāriesim pie mūsdienu reālās situācijas pārvērtēšanas un spēku aprēķināšanas nākotnes lielajiem darbiem. Pirmā problēma rodas izvēloties no gandrīz piecsimts Latvijas pilskalniem to nelaimīgo, kuram pienāktos nest šo smago nastu. Pie izvēles jāņem vērā ļoti daudzi apstākļi, kurus mēģināsim īsumā uzskaitīt. Bez šaubām tam jābūt izmēru ziņā varenam, klasiskam latviešu pilskalnam, taču no otras puses tas nedrīkst būt pārlieku ievērojams un sens, jo tā izpēti nāktos vēltīt vēl vienu gadsimtu. Nebūtu viegli uzņemties atbildību norakt un no jauna uzbūvēt kādu no mūsu skaistākajiem pilskalniem.

Svarīgi lai pilskalns būtu ļoti saglabājies, lai tam virsū nebūtu vēlāku laiku kultūrlānis, it sevišķi vācu pilsdrupas.

Nākošais būtiskais faktoru komplekss ir vide un iespējas tajā netraucēti radīt attiecīgajam laikam atbilstošu ainavu. Pilskalnam vairāku kilometru radiusā nav vēlams mūsdienu apdzīvotās vietas, tai skaitā pat viensētas, bet lielākas pilsētas ne tuvāk par 30 kilometriem. Tieši tāpat ir ar lielceļiem, par šosejām nemaz nerunājot, tie nevar būt tik nozīmīgi, lai tos pārrokot par vienkāršiem lauku ceļiem rastos problēmas vietējam transportam. Tā kā pēc pils uzcelšanas pacelsies jautājums par tā pastāvīgo iemītnieku dzīves vietām, svarīgi lai pils apkārtnē atrastos pietiekoši daudz brīvas, nomaļas lauksaimniecības zemes, kur uzcelt varētu vairākas 13.gs. zemnieku sētas. Iesākot šo darbu jāapzinās, ka nav vērts uzslīet pils sienas, nepadomājot lai apkārtnē varētu veidoties kompleksa vēsturiska ainava. Ļoti būtiski ir lai pils ne tikai izceltos tuvākās apkāmes ainavā, bet arī ļoti izskatītos no tālienes. Tāpēc jācenšas izvēlēties augstu kalnu, kas dominē pār apkārtnes zemāko, vislabāk līdzenuma reljefu. Pēdējais no faktoriem, ko vajadzētu ņemt vērā, ir lai pilij būtu kaut neliels tūristu pieplūdums. To varētu nodrošināt kāda pazīstama tūrisma centra tuvums, kuru apmeklējot būtu viegli nokļūt arī senču pili.

Noskaidrojusi galvenos pilsvietas izvēles faktoros, atliek vienoties par to, kuram Latvijas novadam dodama priekšroka. Uzreiz jāsaka, ka tam vajadzētu būt kādam no Latvijas vidusdaļas novadiem Vidzemē vai it sevišķi Zemgalē, kura ar savām varonīgajām brīvības cīņām ir visvairāk piemērota tādām godam.

Pārejot pie konkrētiem kandidātiem, varam piedāvāt tikai vienu pilskalnu — Silenes Augsto kalnu, vēsturisko Sidrabeni, kas visādā ziņā piemērots izvirzītajām prasībām. Jau pirmoreiz apmeklējot šo apvidu, mums šķita šeit esam pēdējo laimes salu zemes virsū, kur laiks apstājies jau pirms daudziem gadsimtiem Kalns atrodas Lietuvas pierobežas meža masīvā, plaša līdzenuma vidū, tā kā saskatāms jau no liela attāluma. No šejienes apmēram 10 kilometru attālumā atrodas Tērvete, viens skaistākajiem un ievērojamākajiem Zemgales novadiem, kurš ļoti saistīts kopā vēsturiskajā aspektā. Šeit nav būtisku šķēršļu radīt atbilstošu trīspadsmitā gadsimta vidi, apvidus ir nomaļš, – tuvākās mājas atrodas vairāku kilometru attālumā. Kalna augstums un platība atbilst vidēju izmēru Latvijas pilskalnu tipam, kultūrlānis neizceļas ar lielu dziļumu. Visumā tas raksturojas kā spēcīgs, bet īslaicīgi apdzīvots nocietinājums, kura tālākā nostiprināšana līdz Tērvetes vai Mežotnes apmēriem ir izpalikusi.

Galvenā problēma ķeroties pie pils atjaunošanas darbiem nebūt nav naudas vai kokmateriālu jautājums, to visu varētu atrisināt samērā viegli, bez īpašiem sarežģījumiem. Pats galvenais ir savākt tādu cilvēku pulciņu, kam šis darbs ir sirdslīeta, kuri šai lietai būtu ar mieru vēltīt visus savus spēkus. Ir skaidrs, ka pamatā celtniecības darbiem jānotiek balstoties uz brīvprātības principiem, jo ar algotu rokām, kā smejies, gaismas pils neuzcelsim. Jāatceras arī, ka uzcelto pili vajadzēs papildīt ar vērtīgāku saturu, nekā parastam tūristu apskates objektam tas mēdz būt. Optimālais variants ir ierīkot šeit jauniešu pastāvīgu nometni, kur tiktu iegūta vispusīga sagatavotību, apgūstot savas tautas gara vērtības un seno amatu iemaņas. Tāpēc izlasot šīs rindas katrs pārdomāsim, ko varam līdzēt mūsu kopīgajā darbā, meklējot atpakaļceļus pie nozudušajām senatnes vērtībām.

S.Augstkalns.

Ar šo paziņojam, ka
alus brālība "PIE KAUSA"
pēc vasaras brīvdienām
atsākusi radošo darbību.
Nākošais saiets — augusta
pēdējā piektdienā "Pie Kristapa".

595335

Algars

Redakcija:
Gints Skutāns
Artis Buks
Oskars Zalāns

Interesentus, sponsorus
un citus labvēļus
redakcija lūdz zvānīt
221359 Oskaram vai
211783 Artim.

